

КВЕТКА НА ХВАЛЯХ АКИЯНА

ЧАМУ НЕСПАКОЙНА НА МАЛЬДЫВАХ?

Урад Мальдывскай Рэспублікі абвясціў аб выхадзе з Садружнасці Нацый. Як сцвярджаецца ў заяве Міністэрства замежных спраў дзяржавы, «рашэнне было цяжкім, але неабходным». «На жаль, Садружнасць не прызнала прагрэс і дасягненні Мальдываў у сферы фарміравання культуры дэмакратыі ў краіне і ў будаўніцтве і ўмацаванні дэмакратычных інстытутаў», — адзначылі ў знешнепалітычным ведамстве. Як вядома, Садружнасць Нацый, раней Брытанская Садружнасць, — добраахвотнае міждзяржаўнае аб'яднанне 52 суверэнных дзяржаў, у якое ўваходзяць Вялікабрытанія і многія яе былыя дамініёны, калоніі і пратэктараты, а таксама Мазамбік, Руанда, Намібія і Камерун. За ўвесь час існавання глабальнага альянсу з яго выходзілі Паўднёва-Афрыканская Рэспубліка, Фіджы, Пакістан, Зімбабвэ, Гамбія. Выхад Мальдываў стаў для ўсіх нечаканасцю — яшчэ нядаўна дзяржава рабіла ўсё, каб у Садружнасці застацца. Чаму тут змянілі сваю пазіцыю і што гэта азначае для астраўной краіны і ўсіх астатніх гульцоў на прасторах Індыйскага акіяна?

Скрыня Пандоры

Апошнія паўтара года Брытанская Садружнасць адчайна спрабавала прымусіць Мальдывы змяніць сваю ўнутраную палітыку, абвінавачваючы дзеючага прэзідэнта Абдула Яміна ў парушэнні дэмакратычных стандартаў і пераследзе палітычных апанентаў, — у прыватнасці, былога прэзідэнта Мухамеда Насыда, асуджанага да 13 гадоў турмы па абвінавачванні ў тэрарызме. Кожны раз прэзідэнт Ямін, дзякуючы ўмелым знешнепалітычным манеўрам, умудраўся пазбягаць санкцый, заручыцца падтрымкай то Індыі, то Пакістана, то Малайзіі. Нарэшце ў лютым міністэрская група дзеянняў Садружнасці выставіла Мальдывам ультыматум: да верасня Ямін павінен быў вызваліць усіх палітычных зняволеных і правесці судовую рэформу.

Ужо летам стала зразумела, што патрабаванні не будуць выкананы. Замест змякчэння ўнутранай палітыкі, Ямін, нягледзячы на пратэсты ААН, адмяніў 60-гадовы мараторый на смяротнае пакаранне. Калі ў верасні правабаронцы канстатавалі, што патрабаванне Садружнасці не выканана, Абдула Ямін не стаў чакаць сакавіцкага пасяджэння міністэрскай групы, дзе, напэўна, было б прынята неспрыяльнае для Мале рашэнне, іграў на аперэджанне і абвясціў аб выхадзе з арганізацыі. У афіцыйным тлумачэнні МЗС Мальдываў заявіла, што ўсе абвінавачванні ў парушэнні дэмакратычных стандартаў не маюць пад сабой падстаў, і папракнула Садружнасць ва ўмяшанні ва ўнутраныя справы суверэннай дзяржавы.

Хто ж мае рацыю і навошта Яміну спатрэбілася ўводзіць смяротнае пакаранне? Большасць ведаюць аб Мальдывах толькі тое, што гэта раскошны курорт, месца, якое яшчэ вядома падарожнікам Марка Пола назваў «кветкай Індыйскага акіяна». Але на райскіх астравах (увогуле, гэта ланцуг з 20 атолаў, які складаецца з 1192 каралавых астраўкоў) апошнія дзесяцігоддзі кіпелі нежартоўныя жарсці. За паўстагоддзя незалежнасці былі султанат перажыў, напрыклад, высылку прэм'ера на далёкі атол, уцёкі другога прэм'ера з усёй казной у Сінгапур і спробу перавароту з удзелам наймітаў-тамілаў.

З 1978 па 2008 гады рэспублікай жалезнай рукой кіраваў Мамун Абдул Гаюм. Пяць разоў яго выбіралі прэзідэнтам — адзіны кандыдат, ён нязменна атрымліваў больш за 90 працэнтаў галасоў. Ён перажыў адзін замах і тры спробы перавароту, але ў рэшце рэшт, саступіўшы патрабаванням апазіцыі і ціску з-за мяжы, пагадзіўся на альтэрнатыўныя выбары. Хоць Гаюм стварыў для сябе максімальна выгадныя ўмовы, ён праіграў. Да ўлады прыйшоў кандыдат ад апазіцыі Мухамед Насыд, па-еўрапейску адукаваны ліберал, які меў за плячыма 16 турэмных тэрмінаў і добрыя сувязі з брытанскім істэблішментам. Ён паабяцаў

справіцца з інфляцыяй, беспрацоўем, карупцыяй і наркагандлем. Аднак рэформы забуксавалі. Насыд абвінавачваў у гэтым прыхільнікаў старога рэжыму, што акапаліся на ключавых пасадах. Апазіцыя ў адказ заяўляла, што прэзідэнт хоча знішчыць іслам і ператварыць Мальдывы ў заходнюю марыянетку.

У народзе спела глухая незадаволенасць. Непрадуманьня дзеянні Насыда, які загадаў насуперак закону ў студзені 2012 года арыштаваць найвышэйшага суддзю, выклікалі масавыя пратэсты. Паліцыя адмовілася ўжываць сілу супраць дэманстрантаў і далучылася да іх. Мухамед Насыд падаў у адстаўку — як ён пазней тлумачыў, «пад дулам пісталета». На выбарах, якія адбыліся неўзабаве, перамогу атрымаў зводны брат Гаюма — Абдула Ямін.

Спрабуючы заручыцца падтрымкай кансерватараў і максімальна дыстанцыявацца ад зрынутага Насыда, Ямін абвясціў іслам змацаваннем нацыі, якое ратуе астравы ад спроб заходніх краін падаваць іх суверэннасці. Хоць большасць мальдыўцаў — мусульмане-суніты, іслам на Мальдывах заўсёды быў асаблівым, з дамешкай мясцовых звычаяў. Абдула Ямін зрабіў стаўку на Саудаўскую Аравію, і на астравах накіраваліся прапаведнікі-салафіты са сваімі ідэямі «чыстага ісламу», а Эр-Рыяд выдзяліў грошы на будаўніцтва ў сталіцы краіны Мале новага ісламскага ўніверсітэта. Як лічаць эксперты, такім чынам Ямін насамрэч адкрыў «скрыню Пандоры».

Жорсткай рукой

Баевікі-мальдыўцы апублікавалі відэа з пагрозамі забіць прэзідэнта і зладзіць тэракты на курортах, калі Мале не ўвядзе ў краіне законы шарыята і не вызваліць кіраўніка мясцовага адгалінавання «Братоў-мусульман» — партыі «Адхалат» — шэйха Ібра Абдула, асуджанага за тэрарызм да 12 гадоў турмы. Тэракты на курортах былі б для Мальдываў катастрофай. Па розных ацэнках, ад 60 да 90 працэнтаў усёй валюты краіна зарабляе на курортніках, 70 працэнтаў эканомікі так ці інакш завязаны на турыстычны сектар. Удар па ім запустіць эфект даміно, абрынуўшы эканоміку. Мальдывы імпартаюць прадукты харчавання, вадку і паліва, і найменшыя перабоі з імі выклічуць масавы ўсплёск незадаволенасці, які проста змяце рэжым.

Да ўсяго іншага, актыўную дзейнасць разгарнула апазіцыя: былы прэзідэнт Насыд, які атрымаў прытулак у Лондане, правёў у жніўні гэтага года сустрэчу апазіцыянераў на Шры-Ланцы. Была створана Мальдывская аб'яднаная апазіцыя, якая аб'явіла сваёй мэтай звяржэнне прэзідэнта. У шэрагах «Прагрэсіўнай партыі», якая ў свой час вылучыла Яміна на пасаду прэзідэнта, разлад і закісанне: яе старшыня, былы лідар краіны Гаюм, дамоўіўся аб саюзе з Насыдам супраць уласнага зводнага брата. Ямін не можа абалперціся нават на найбліжэйшых паплекнікаў: год таму па абвінавачванні ў падрыхтоўцы замаху на прэзідэнта быў арыштаваны і віцэ-прэзідэнт Ахмед Адзіб, цяпер ён адбывае трыццацігадовы тэрмін за кратамі.

У гэтай сітуацыі жорсткія меры закліканы ўмацаваць аўтарытэт прэзідэнта: як паказваюць апытанні, пераважная большасць мальдыўцаў падтрымліваюць увядзенне смяротнага пакарання, да таго ж першыя два прысуды вынесены наркаманам-забойцам, якія расправіліся са сваімі ахвярамі з асаблівай жорсткасцю. Ідучы на канфрантацыю з Садружнасцю і замежнымі дзяржавамі, сцвярджаючы прыярытэт ісламскіх традыцый над заходнім гуманізмам, Ямін спадзяецца заручыцца падтрымкай кансерватараў і адначасова дэманструе празаходнія і ісламісцкай апазіцыі гатоўнасць звярнуцца да крайніх мераў.

Паміж Нью-Дэлі і Пекінам

Традыцыйны патрон Мале, Нью-Дэлі, аказаўся ў складанай сітуацыі. З самага пачатку незалежнасці Мальдывы ўваходзілі ў сферу ўплыву Індыі. Менавіта індыйскія войскі прыйшлі на дапамогу прэзідэнту Гаюму ў 1988 годзе, прадухілілі пераварот з удзелам наймітаў — паўтары тысячы дэсантнікаў, якія высадзіліся на астравах, не пакінулі мяцежнікам нават найменшага шанцу. Індыйскія самалёты першымі даставілі дапамогу Мальдывам пасля цунамі 2004 года. З 2009-га на астравах разгорнута сетка радарна і станцыя марской разведкі ВМС Індыі. Нарэшце, гэтая краіна — асноўны гандлёвы партнёр Мальдываў.

Запэўніваючы Індыю ў вечнай дружбе, прэзідэнт Ямін адначасова ўмацоўвае сувязі з Кітаем. Пекін аказвае Мале грашовую дапамогу, накіроўваючы туды інвестыцыі і дапамагаючы ў развіцці інфраструктурных праектаў. Хадзілі нават чуткі, што Мальдывы гатовыя здаць кітайцам у арэнду адзін з астравоў для стварэння базы. Старшыня КНР Сі Цзіньпін наведваў Мальдывы восенню 2014 года ў ходзе паўднёваазіяцкага турнэ. Гэты візіт не быў выпадковым: у кітайскіх планах Мальдывам адводзіцца важная роля — гэта пункт на «Марскім Шаўковым шляху XXI стагоддзя», гандлёвым маршруце з Кітая ў Еўропу праз Індыйскі акіяна. У адрозненне ад многіх іншых дзяржаў, КНР дэманстратыўна не ўмешваецца ва ўнутраныя справы Мальдываў. Як растлумачыў афіцыйны прадстаўнік МЗС КНР Хун Лэй, «Пекін мяркуе, што мальдыўскі бок здолее сам справіцца са сваімі ўнутранымі праблемамі».

Пра тое, што Ямін не гатовы ахвяраваць сяброўствам з Кітаем дзеля свайго «старэйшага індыйскага брата», сведчыць гісторыя з аэрапортам імя Ібрагіма Насіра. У 2010 годзе, пры прэзідэнце Насыдзе, кантракт на яго мадэрнізацыю атрымала індыйская кампанія. У 2014-м прэзідэнт Ямін абвясціў аб скасаванні дагавора, патлумачыўшы, што ён быў заключаны Насыдам з парушэннем правілаў. Кантракт коштам 800 мільёнаў долараў перадаў кітайскай фірме, што выклікала абурэнне індыйцаў.

Выхад Мальдываў з Садружнасці выгадны Кітаю: Мале, не звязаны больш хартыяй арганізацыі, зможа больш актыўна супрацоўнічаць з Пекінам. У свой час так паступілі на Фіджы.

Далейшае развіццё падзей залежыць ад двух узаемазвязаных фактараў: ці ўдасца Абдуле Яміну ўтрымаць уладу і як будзе паводзіць сябе Нью-Дэлі. Індыі трэба будзе зрабіць нялёгкае выбар: індыйскіх сілавікоў даўно турбуе пранікненне ісламістаў і баевікоў арганізацыі «Лашкар-э-Таіба», якая базуецца ў Пакістане, на Мальдывы, а таксама ўплыў Кітая, які ўзмацняецца.

Яшчэ ў кастрычніку 2015 года звергнуты прэзідэнт Насыд заклікаў Нарэндру Модзі ўмяшацца ў сітуацыю і дапамагчы вывесці Мальдывы з крызісу. Тады індыйскі прэм'ер не адказаў на заклік. Цяпер, у момант абвастэрэння адносін паміж Індыяй і Пакістанам, мальдыўская апазіцыя адкрыта падтрымала Нью-Дэлі, а прэзідэнт Ямін па-ранейшаму захоўвае маўчанне, якое можа яму дорага абысціся.

Глеба для радыкалаў

Амаль палова насельніцтва Мальдываў (больш за 150 тысяч чалавек з 400 тысяч) жывуць у сталіцы краіны. У Мале высокі ўзровень беспрацоўя сярод моладзі, квітнеюць злчыннасць і наркагандал. Умовы, у якіх адпачываюць турысты ў раскошных доміках на аддаленых астравах, вельмі далёкія ад паўсядзённага жыцця ў сталіцы дзяржавы. Так, многія жыхары Мале туляцца ў маленькіх шматкватэрных дамах і вымушаны ў прамым сэнсе спаць пазменна. У глыбінцы сітуацыя не лепшая: хоць Мальдывы лічацца турыстычным раем, кіруючы гатэлямі ў асноўным еўрапейцы і аўстралійцы, а персанал набіраецца з бангладэшцаў.

Беспрацоўная моладзь, якая штодня назірае багатых турыстаў, — выдатны матэрыял для радыкалізацыі. Паводле афіцыйных даных, першыя мальдыўцы, якія прагнуць джыхаду ў імя чыстага ісламу, адправіліся ў Ірак яшчэ ў 2013 годзе. Туды едуць і сталічная моладзь, і бедныя рыбакі з аддаленых астравоў. Большасць джыхадыстаў далучаюцца альбо да «Джабхат ан-Нусрэ», альбо да «Ісламскай дзяржавы». Усяго, па падліках мясцовага МУС, у шэрагі баевікоў улілося больш за 200 грамадзян краіны — такім чынам, Мальдывы выбіліся ў сусветныя лідары па колькасці ісламістаў на душу насельніцтва.

Па словах выканаўчага дырэктара аднаго з аналітычных цэнтраў у Нью-Дэлі Амінеша Роўлі, хоць улады краіны і не знаходзяцца пад прамым уплывам пэўнага мулы, у Мале схільныя ігнараваць роства ісламізацыі грамадства і палітыкі. Як мяркуюць эксперты, ёсць усе перадумовы для таго, што надалей адбудзецца скарачэнне прасторы для плюралізму, а таксама ўзважанага палітычнага абмеркавання. З-за складанай эканамічнай сітуацыі ісламізм можа проста паглынуць Мальдывы. Краіна, вядомая сваімі курортамі, усё больш становіцца ўрадлівай глебай для радыкальных ісламістаў. А гэта вельмі небяспечна.

Захар БУРАК. burak@vziazda.by

